

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

N. Tóth Anikó

SOKNYELVŰSÉG ÉS MULTIKULTURALIZMUS NORBERT GYÖRGY KLÁRA CÍMŰ REGÉNYÉBEN

Egy vidéki városból (Filakovó) származó, harminc körüli fiatalember (csillagjegyét tekintve Ikre) a fővárosba (Bratislava) megy (a vonat neve Gemeran) szerencsét próbálni. Nyomban próbaidős revizor lesz (Dopravný podnik Bratislava a.s.¹). Munkavégzés közben kalandos körülmények között megismerkedik egy fehér harisnyás lánnyal (Klára Karafiátová, bérlete szerint študent). Randizgatnak. Az Ikre lassacskán beleszeret. Klára nem igazán viszonozza, viszont elrepül New Yorkba amcsiinglist tanulni. Az Ikre próbál vízumot szerezni, de nem jön össze a nyujorki út, mint ahogy végleg (végzetesen) nem jön össze Klárával sem karácsonyi hazalátogatásakor. The end of story: az Ikrenek is vége.

A fenti mondatok Norbert György *Klára* című könyvére vonatkoznak, mely a dunaszerdahelyi (Szlovákia) Nap Kiadó gondozásában látott napvilágot 2004-ben. A zanzásított tartalommal igyekeztem utalni az idegenség szövegbe rejtésének néhány sajátosságára. Meg kell jegyezni, hogy a szerző korábban György Norbert néven publikált részleteket a regényből (ez az életrajzi szerző hivatalos, civil neve). Azzal, hogy a címlapon felcserélte a keresztnévet a vezetéknevvel, szintén az idegenségre hívja fel a figyelmet. Ráadásul a belső címlapon a „román” műfaji jelöléssel él. A román szlovákul regényt jelent.² Ha a szót kiegészítjük románcra³ vagy angolosan *romance*-re, akkor sem tévedünk nagyot, hiszen szerelmi szállal átszőtt, viszonylag gyors cselekményű regényes, ábrándos történet (is) alakul a könyv lapjain.

A regény élénk recepciója figyelemreméltó nyelvi teljesítményként értékeli a debütáló szerző szövegét. Valamennyi recenzens, kritikus kiemelten foglalkozik a szlovák nyelvi elemek jelenlétével. Dusík Anikó szerint a „Klára szlovákul magyar”, ami „jófajta helyi módon teszi próbára anyanyelvünk teherbírását”.⁴ Grendel Lajos

¹ Közlekedési Vállalat rt., Pozsony (szlovák).

² A magyar irodalomtörténet is ismeri ezt a műfaji megnevezést; a francia eredetű és német közvetítéssel terjedő kifejezés a 18. században prózai és verses szövegeket egyaránt jelölt. Később a verses román kimegy a divatból, csak prózaregényre használják. 1836-ban JÓSIKA Miklós *Abafi* című művének címlapján szerepel először a „regény” műfajmegjelölés, SZEMERE Pál javaslatára.

³ Mízer Attila olvasatát követve, lásd MÍZER Attila: *Klári sok(k)*. Könyvjelző 2004/9. 14.

⁴ Dusík Anikó: *Korkép – Kórkép – Körkép*. Könyvjelző 2004/7. 7.

funkcionálisnak tartja a bratislavázást és más szlovakizmusokat.⁵ Mizser Attila a nyelvhez való ironikus viszonyra utal: „És hogy ízé, milyen nyelven is olvassuk a pályát? Legyen az írás nyelve: *szlovmagy*. Van olyan. Most már egyértelmű. Pályázzunk rá. Bár a ragozás és az egyeztetés így sem mindig következetes, de azért megjárja, mint mondjuk a 81-es a napi szakaszát (kalkulálunk a zökkenésekkel, terelésekkel).”⁶ Benyovszky Krisztián úgy látja, hogy „(A)z elbeszélő olyan, különböző stílusszintekhez tartozó szavakkal, fordulatokkal és grammatikai formákkal él, melyek a szlovák nyelv termékeny befolyásáról árulkodnak, s jól tükrözik az itt élő magyar beszélő közösség nagy részének nyelvhasználatát”.⁷ Keserű József megfigyelései szerint a regény „(K)apcsolódik a Felvidékhez mint irodalmi tájhoz [...] Mégsem lehet azt állítani, hogy a regény nyelve szlovákiai magyar. Mégpedig azon egyszerű oknál fogva, hogy a *Klára* nyelve sehol másutt nem létezik, csupán a *Klárában*. Bizonyos tekintetben ugyan hasonlít a szlovákiai magyarok (egy része) által beszélt nyelvhez, alapjában véve azonban mégis más. A *Klára* nem egy régió regénye, és még csak nem is egy városé. Lapjain nem a valóságos Pozsony jelenik meg, hanem egy idegen nyelvi tájék: Bratislava.”⁸

A négy értékelésben szó esik a regény szövegét meghatározó különböző nyelvi regiszterekről, szociolektusokról, szintaktikai szabálytalanságokról, rontott nyelvről, Vajda Barnabás pedig az angol nyelv hangsúlyos jelenlétére hívja fel a figyelmet.⁹ Németh Zoltán összefoglaló jellegű tanulmányában rámutat, hogy „...az idegen nyelvek magyar szövegbe építésének státusa leginkább az idegenség és másság kategóriáival írható le. Az idegen nyelvű szöveg azonban [...] ezen túl jóval összetettebb jelentésképző funkciót tölt be az irodalmi műben, idegenségét nem néma jelenlétként, hanem továbbértelmezendő helyként érdemes szemlélni...”¹⁰

A továbbiakban egy gyűjtőmunka eredményeit rendszerezve igyekszem továbbgondolni a regényben előforduló szlovák és angol szöveghelyeket.

A szlovák nyelvből elsősorban főnevek, tulajdonnevek kerülnek be a *Klára* szövegébe. Feltűnően sok a földrajzi név: köztük település- és városnevek, mint Bratislava, Filakovó, Rusovce, Devín – következetesen szlovákuul, vagyis hivatalos formában (mintha évekkkel előre betartaná a mostani nyelvtörvényt...), még akkor is, ha van

⁵ „György Norbert nem szépen akar írni, hanem pedánsan, fölösleges stíluscikornyák nélkül. Ez többnyire sikerül is neki, s nem jelenti azt, hogy valamiféle semleges, steril, kasztrált nyelvet talált volna ki a maga számára.” GREDEL Lajos: *Az Ikrék esete Klárával*. Könyvjelző 2004/8. 15.

⁶ MIZSER Attila i. m. 14.

⁷ Lásd még: „A regény azonban nem egyszerű szociolingvisztikai látlelet, hanem egy többjelentésűket és irodalmi áthallásokat kiaknázó, a nyelvhez játékosan és ironikusan viszonyuló narratív beszédmódot dolgoz ki, mely egyeztetési és szintaktikai döccenőkön keresztül halad előre.” BENYOVSKY Krisztián: *Klára*. www.readme.cc/hu/koenyvtippek/es/olvasok/koenyvtipp/showbooktip/1858/

⁸ KESERŰ József: *A Klára nyelve*. Könyvjelző 2004/10. 11.

⁹ „...a szlovák szókölcsonzések számát [...] sokszorosan felülmúlja a fonetikusán átírt angol jövevény-szavak száma, mint tísört, no exit, rósztbíf, popkorn, dolby-szurand, mejkap, cséjndzs, ajm szori stb [...] Márpedig ez a jelenség az újabban de jure is létező szlovákiai magyar nyelvet in genere nem jellemzi, legfeljebb az ebbe a szociolingvisztikai közegebe tartozó egy bizonyos tanultabb populációt.” VAJDA Barnabás: *Klára sikamlós nyelvéről és az egyenes beszédéről (Norbert György: Klára)*. www.jamk.hu/ujforras/0507-14htm

¹⁰ NÉMETH Zoltán: *Nyelvi interakciók a kortárs magyar irodalomban*. Irodalmi Szemle 2008/9. 94.

magyar megfelelőjük (Pozsony, Fülek, Oroszvár, Dévény stb.), ám magyar toldalékolással. Itt kell megjegyezni, hogy nemcsak a Szlovákia területén fekvő városok esetében jár el ilyen módon, hanem például Bécsét következetesen Wien-ként, Münchent Munich-ként használja. Motivikusan visszatérő nagyváros New York, ahová a céltudatos (női) főszereplő el is jut, az élheterlen (férfi) főszereplő pedig elérhetetlen vágyainak városaként ábrándozik róla. A földrajzi nevek másik csoportjába a revizor munkavégzésének megfelelően az egyes tömegközlekedési útvonalak megállóhelyei, vagyis Bratislava belső terei: városnegyedek, utcanevek, terek, hidak, jelentősebb épületek megnevezései tartoznak. Visszatérő és fontos helyszín a Romanova utca, hiszen itt lakik Klára. Ilyen utca a térkép szerint valóban található Bratislava Petržalka városrészében, ám ha letérünk a referenciális olvasás útjáról, akkor nem kerülheti el a figyelmünket, hogy Klára valójában a Regény utcában lakik, vagyis egy irodalmi térben otthonos, azaz maga is fikció (netán ábránd?). A másik hangsúlyos helyszín a Technopol elnevezésű épület, Petržalka két toronyszerű tömbből álló legmagasabb épülete, mely városházaként és irodaházként funkcionál, és a főszereplő Ikrek a New York-i Világkereskedelmi Központra emlékezteti – az arányok és a saját sors (ikrekség) ironizálásával persze, amit megerősít Klára karácsonyi képeslapja az ikertornyok kopizott fantomjával: az Ikrek New Yorkot csak képeslapként birtokolhatja tehát. Az utcanevekből olykor megkülönböztető jelző alakul, így kapja meg a Gagarinova utcán érvényes bérlet nélkül utazó, a lefűlés következményeképpen vagy a büntetés elengedése érdekében az Ikrek kollégájának szeretőjévé váló nő a gagarinos jelzőt.

Az Ikrek kapcsolattartási színhelyei egyrészt a különböző kocsmák, restik (például Malí františkáni – Kicsi Ferencsek), ahol kollégájával beszélget az élet végső kérdéseiről, másrészt a cukrászdák és kávéházak, ahol Klárával randizik. Az utóbbiak megnevezésére rendszerint nemzetközi kifejezéseket használ, ami magyarázható akár a globalizálódás jelenségeként, de az események és kapcsolatok kontextusában többértelműséggel is telítődnek. Az Ikrek és Klára megismerkedésükkor az Oáza (Oázis) nevű sportvendéglőbe ülnek be: vagyis egy felgyorsult, az Ikrek számára különösen zűrzavaros, ismeretlen és kiismerhetetlen világban a megnyugvás, pihenés, felüdülés, kvázi-boldogság lehetőségét ígérő helyre. Törzs helyük a Galéria kávé lesz, a művészek és egyéb értelmiségiek (vagy magukat annak tartók) az Ikrek számára egyszerre vonzó és taszító találkahelye, hiszen az odajáró közösség és a kiállított képek inkább fokozzák, semmint felszámolják idegenségérzetét. A Regina nevű presszóban a (király)nők megközelíthetetlenségének tapasztalata erősödik az Ikrekben, a Líceumban pedig szembeáll a választott nagyvárosi életforma megértésének és elsajátításának nehézségeivel, sőt lehetetlenségével. Még akkor is, ha megtanulja és használja az ismerős helynevek familiárisan rövidített, becézett változatait, mint a Blava, Šafkó, Šturák, Galerka. Egyetlen szórakozóhely fordul elő a regényben, amely hangsúlyosan magyar nevet kap: a Süllyedő Hajó al- és túlvilági figurákkal benépesített abszurd vagy fordított világa, ami fordulatot is jelent egyben az Ikrek és Klára kapcsolatában és a narrációban egyaránt.

A földrajzi és vendéglátós intézménynevek mellett számos márkanév fordul elő a regényben, köztük ital- és ételnevek (olyan helyi specialitások, mint becherovka,

kozel, mních, gemeran, šariš, budvar, biela pani, müller thurgau, rumba csoki, bratislavský rohlíček stb.), egyéb élvezeti cikkek (elem-lajt), valamint hétköznapi használati tárgyak: botasz (edzőcipő), menceszter (kordnadrág), nokia (telefon), kalex (hűtő), szamszung (mikrohullámú sütő), nagy képernyős orava (tévé). Az utóbbiak esetében megfigyelhető az idegen-nyelvűség túlsúlya, ami azt jelzi, hogy a fogyasztói társadalom áruáramlása következtében egyre inkább háttérbe vagy egyáltalán kiszorulnak a helyi specialitások, illetve válnak helyi hibrid nyelvi specialitássá bizonyos jelenségek: brindzás haluška, bagetka, melanzs kávé, passoa-orange ital, kroaszán, bolonyéze pizza és a filakovói hanburger.

A tulajdonneveken kívül elvéteve akadnak szlovákból kölcsönzött egyéb kifejezések, ilyen a podnyik (két jelentése: cég, illetve a szlengben kocsmá), a szlobodárka (munkásszálló), a námesztnyík (helyettes), a csisztka (tisztogatás, voltaképpen létszámléépítés), következetesen fonetikusán, magyar helyesírással. A magyar helyesírás egyszerre utal arra, hogy ezeket a szavakat a beszélők úgy használják, mint-ha magyar szavak lennének (tehát nem keresik a magyar megfelelőiket), viszont vizualizált, leírt változatukban éppen az idegenségük lelepleződik le. Ugyanez a jelenség figyelhető meg az angol *jövevényszók* esetében: vumen, inglis, nesönel géjñ, eksön, mejkap, sztájling, vizázs, aptudéjt. Ezek között akadnak divatszavak, melyek bizonyos társadalmi rétegek mindennapi kommunikációjából elmaradhatatlanok, még akkor is, ha használóik sem a megfelelő ejtésükkel, sem a jelentésükkel nincsenek mindig tisztában.

Míg a regény első oldalai vezetnek egyfajta sajátos szlovákiai magyar nyelvbe (szlovák szavak magyar toldalékokkal mondatokká fűzve, a szlovák mondat szerkesztés, szórend szabályainak követése magyar szövegben stb.), egyre beljebb haladva a regény szövegében azt tapasztalhatjuk, hogy a szlovák nyelvi jelenségek helyébe az angol nyomul, például *szongna, bámulta az enteriört, csekkelte a dizájnt, kvessöntötte boldogan, anszörált, wrajtolta stb.* Az angol nyelv térhódítása a globalizálódás egyik jelensége. De a vizsgált regényben nem csupán ezt jelenti, hiszen Klára angol szakos diák a Komenský Egyetemen, aki tanulmányait New Yorkban szeretné folytatni, sőt befejezni. Klára ön- és céltudatos lány, aki terveit képes megvalósítani, hiszen mindig megtalálja a megfelelő csatornákat, támogatókat. Neki tehát a nyelv (az angol nyelvtudás) az érvényesülés eszközét jelenti. Karrierjét pedig nem a szülőföldjén (Szlovenszón) akarja építeni, hanem tágasabb terekre vágynak. Az ő nagyvárosi, világpolgári, folyamatos jövőépítő életfelfogásával, lehetőségeivel éles ellentétben áll a kisvárosi (filakovói), jövőkép nélküli fiatal generáció életformája, magatartása:

„A filakovói bojok, görlok (megörlok értetek, mondod – csak így, zárójelben) és a többiek: satöbbiek.

Bojok, görlok.

Megy a jammerolás.

Hogy így. Meg úgy. Meg amúgy.

Jelen idő – az megy. Főleg az. Van, folyik, egzisztál. Nincs öröm, csak röhögés end vihogás; nincs szomorúság, csak sokk end félelem – a dolgokról való büszkén nem is

sejtés, mint halavány lila fing. A bojoknak üzérkedni használt mobilokkal, hamis cédékkel, számgépekkel, a görloknek szitterkedni beneluxéknál a vágyak netovábbja. És a spanglitol lazának lenni. Közben. Mindenekelőtt. Házi szöttes vadkenderből: hátradölni, oszt veget!"¹¹

Az Ikek valahol a két felfogás között rekedt meg félúton. A szülővárosát, Filakovót elhagyja, hogy a fővárosban boldoguljon, ami nyelvi problémát is jelent. Az Ikek anyanyelve feltehetően magyar, hiszen a regénynek, mely elsősorban az Ikek nézőpontjából látja és beszél el a világot, nyelve magyar (bár a magyarság sem nemzeti identitásként, sem nyelvi értelemben nincs tematizálva). Bratislavában az Ikek dadog, vagyis nehezen beszél (keresi a szavakat, megfelelő mondat szerkezeteket), illetve társaságban fáziskésében érti meg, miről beszélnek – ez utalhat egyrészt arra, hogy egy más nyelvben és egy más közegben kell megállnia a helyét, másrészt ez a sajátos *beszédhiba* feltárja az önkifejezés nehézségeit nyelvtől függetlenül is, vagyis anyanyelvén sem mindig jönnek ki lazán és problémátlanul a dolgok. Rádadásul az Ikek revizorként a hatalom embere, a hatalom nyelve pedig a szlovák.

Az Ikek tehát a hatalom birtokosa is, kiszolgáltatottja is. Klárával szlovákul kommunikál, bár együttléteik alatt többnyire Klára beszél. Miután kiderül, hogy Klára amerikai útja rövid határidőn belül megvalósul, az Ikek elhatározza, hogy megtanul angolul, tanárnak pedig Klárát választja. Az angol nyelv nem először jelent azonosulási esélyt az Ikeknek, hiszen kamaszkorában volt már némi tapasztalata az angollal, mégpedig heavy metal zenekarok szövegeit tanulmányozta, egy nyersebb, vulgárisabb, morbid nyelvi világot tehát, amit sejtése szerint a lány nemigen fogadott volna el. Előzetes angoltudását ezért nem fedi fel, aláveti inkább magát Klára módszereinek, a *Starting English* című könyv leckéinek, hiszen a *Speak English or not speak English question*-je valóban létkérdéssé válik. Az angol nyelvtanulás, az egyik első házi feladat, melyben kérdés-felelet formájú önéletrajzot kell megfogalmaznia, önismereti kérdéseket vet fel, melyek összefüggésbe hozhatók a fentebb említett dadogással: nehéz önmagát megfogalmaznia. Éppen ezért bújjik el közhelyszerű angol mondatok mögé (az Ikek szokásos mimikrije). A lány azonban mindezekből a lelki tusákból mit sem érzékel, hamar feladja a nyelvtanítást, tehetségtelennek nyilvánítja az Ikeket. Marad a mazochista rémálom, melyben Klára a rendhagyó igék miatt megkorbácsolja szerencsétlen tanítványát.

A lány kegyeinek elnyerése reményében az Ikek tesz egy utolsó próbálkozást: angol nyelvű verset ír. Klára csak egy kicsit hatódik meg, aztán nekifog stilisztikailag rendbe tenni a szöveget, amitől az Ikeknek természetesen végleg elmegy a kedve mindenféle versírástól.

Az Ikek nyelvi azonosulási kísérletei identitáskeresése stációinak feleltethetők meg. Már nem Filakovón él (bár az állandó lakhelye ott van), szlovákul elgagyog, de többször kijelenti, hogy nem blavák (azaz pozsonyi férfi; az öntudatos blavácskák, vagyis pozsonyi nők társaságában egyébként is törekeny önbizalma szilánkjaira

¹¹ NORBERT György: *Klára*. Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2004. 204.

hull), tehát nem tud még részben sem feloldódni a bratislavai közegben. A munkahelyén elégedettek vele, vagyis megfelel az elvárásoknak, szerződését is meghosszabbítanák, mégsem akar a cégnél maradni – nem tud azonosulni a munkaköréből eredő hatalmi pozícióval. Az egyetemista Klárával való kapcsolata pedig az értelmiségi létre nyitja rá az Ikrek figyelmét, főleg a nyelvben megnyilvánítható művészlétre: ezért ír – névnapi ajándékba – verset is, hogy Klára elvárásainak megfeleljen. Csakhogy Klárának ilyen téren nem igazán vannak elvárásai, mert jobbra magával törődik. Névnapi ünnepelés helyett pedig mást talál ki. Elviszi az Ikrek az identitáskeresés végállomására, a Süllyedő Hajóra, az október végi misztikus züllpartira (gótikus működdel plusz dekadens tökfény és ilyen-olyan ajzószerkek, természetesen). A Halloween rendszerváltás utáni import ünnep Szlovákiában (és Csehországban), a metál-zenén szocializálódott generációk egyik fontos, pontos naptári időponthoz kötődő halálkultuszos szeánsza, melyen szimbolikusan átléphető, ugyanakkor ki is csúfolható az evilág–túlvilág határ, vagyis a halál. Ez az Ikrek és Klára búcsúpartija, hiszen Klára néhány nappal később repül Amerikába. A Süllyedő Hajó legmisztikusabb, legsötétebb szintjére csak fordított öltözékben lehet eljutni, ezért Klára és az Ikrek ruhát, vagyis nemi identitást cserél, ami szintén határátlépésként értelmezhető. Klárát az „identitásváltás” felszabadítja: tánc közben szorosán az Ikrekhez bújik, sőt csókolóznak, majd eltűnik a mosdó irányában. Az Ikreket a helyszín és a régóta vágyott, váratlanul beteljesülő és nyomban meg is szakadó intim együttlét inkább frusztrálja. Majd sokkolja, hogy in flagranti találja Klárát a néhány perccel korábban még a pódiumon álló alakkal (a nyilvános szeretkezést egyébként a hely szelleme biztosítja).

Mivel Klára névnapiünnepet vált Halloweenre, érdemes megvizsgálni a (személy)neveket, már csak azért is, mert a regényben szereplő figurák jelölője inkább köznév (diszpécserhölgy, kolléga, asszonyka, költő stb.), tehát az elvétve előforduló tulajdonnevek hangsúlyosnak számítanak. A *Klára* név jelentése: 'ragyogó', 'tisztá'; ezt erősíti, hogy szinte mindig fehér harisnyában jár, még a züllpartira is abban érkezik. Vezetékeve Karafiátová; a szlovák karafiát magyar megfelelője a 'szegfű', a szegfű pedig évszázadokon át a szerelem és az életöröm jelképe. A lány magatartása a nevében hordozott értékeket azonban nem igazolja: fehér harisnyája a ruhacsere következtében az Ikrek attribútumává válik. Klára az életörömet és a szerelmet inkább pillanatnyiségében, felületességében, átmenetiségében, fel- és lecserélhető mivoltában éli meg, s mert nem az őszinte és tiszta érzelmekkel közeledő Ikreket választja, le is zülleszt (a couleur locale-nak megfelelően). A tiszta és megközelíthetetlen Klára a végzet asszonyává, sőt szajhává válik. Partnere neve még beszédesebb: a rockbanda androgün énekesének művészneve John de Sad, ami az erotomán de Sade márki nevét asszociálja, a szexuális szabadosság pedig elengedhetetlen a Süllyedő Hajón. A Dunajská Streda-i zenekar frontembere angolul énekel – enyhén csallóközi akcentussal. Az énekes neve angolul 'szomorú', 'bús', 'szerencsétlen', 'sajnálatos' jelentésben is vonatkoztatható a helyzetre: nemi identitásának eldönthetlensége, hüllőszerűsége (elállatiasodása – hogy a határátlépések hatványozódjanak) saját életére, a Klárával folytatott kéjelgése az Ikrekre hoz szomorúságot, szerencsétlenséget. Ugyanakkor egy lehetséges szlovák

kontextusban ironikus jelentésoldást is felkínál: az SAD a Slovenská autobusová doprava (Szlovák Autóbuszközlekedési Vállalat) betűszava, így kapcsolódik az Ikrek foglalkozásához.

Az Ikrek álruhásan (Klára-ruhában) és fejvesztetten – identitásvesztetten – menekül, hogy aztán hajnalban megbosszulja Klára árulását. Majd a búcsújelenet újraindul és teljesen más véget ér – így bizonytalanítja el a narrátor az események megtörténését-megtörténeltségét. Még egy *riplej* (replay) jellegű kettős kiemeneteli eseménysor pereg le a regény záró részében, mely a végső búcsút jelenti Klárától és az élettől – vagy sem.

A mű legfontosabb toposza az utazás, ami nem csupán földrajzi helyváltoztatást jelent. Az Ikrek azért utazik Filakovóból Bratislavába, mert a szülővárosában nem találja a helyét, és már túl sok időt elvesztegetett. A fővárosba település tehát identitáskeresést jelent, az önmagára találás reményét. Bratislavában a föl-le utazgatás munkaköri kötelessége, nagyon prózaian a megélhetését biztosítja tehát – monotonitása, körkörösége egyfajta értelmetlenségérzettel párosul. Ráadásul a hatalmi pozíció gyakorlása inkább szorongással tölti el. Az Ikreknek egyébként állandó mehetnékje van, mindig azzal az illúzióval indul el albérlésből, hogy menés (utazás) közben könnyebben hordozható a magány. A megváltót megszemélyesítő Klárát is buszon látja meg, illetve ott ismerkednek össze, randijaikon pedig egyik kávéházból a másikba járkálnak – folyton útközben látjuk őket tehát, hiszen nincs lehetőség megállásra, megállapodásra, nincs közös (nyugvó)pontjuk. A legjellegzetesebb és visszatérő Klára-mondat az „*azt hiszem, megyek*”, vagyis folyton ott hagyja és elhagyja (végleg is) az Ikreket. Klára útja New Yorkba: a karrier útja. Mindkettejük számára a szülőváros felcserélése arányaiban nagyobb városra: elszakadást jelent az anyától, vagyis utazást a gyermekorból a felnőttkorba, az önálló életformába. Valamint utazást különböző kultúrák között, nyelvek között, identitások között. Klára számára az Ikrek idegen marad (alig tud róla valamit), ugyanígy idegen marad az Ikrek számára Klára. Az idegenségérzet a New Yorkból átmenetileg hazalátogató Klárával kapcsolatban csak fokozódik. Klára könnyen vált, az Ikrek nehezen, bár szívesen tenné, hogy tartozzon valahová. Az utazás élet-metafora is ebben a regényben: Klára Bratislavából New Yorkba repül, az Ikrek Bratislava közlekedési útvonalakkal behálózott térképéről a csillagtérképre, vagyis a földről az űrbe távozik. Végül (de csupán az olvasó számára) kiderül, hogy a lány, akit az Ikrek a postaládán feltüntetett név alapján Klára Karafiátovának hitt, voltaképpen valaki más, hiszen a név a lány édesanyjáé, aki ráadásul az Ikrek munkahelyi diszpécserhölgye. Igazából az Ikrek személyazonossága is bizonytalan; ez összefüggésbe hozható rejtőzködő hajlamával (a vissza-visszatérő mimikrizéssel), ami egyfajta önvédelmet biztosít számára, ugyanakkor lelkialkatának, habitusának kettőssége (Ikreksége) állandó készenlétben tartja a feltárulkozásra – ahogy ezt telefonba meg is teszi, ám a vonal túlsó felén levő személy kiléte homályban marad (csak találgatni lehet, hogy egy régi haver, közeli vagy távoli rokon, kedves ismerős, netán a narrátor... hallgatja végig az Ikrek jelenlét-szövegeit).

A regény soknyelvűségével kapcsolatban termékeny értelmezési lehetőséget kínálhat a sajátos *filmm nyelv*, amit nemcsak a számos filmes hasonlatban érhetünk tetten

(például *integet, mint Gelsomina az Országúton elején, vagy még a mama sziluettjét sem látni, mint a Psychóban, vagy Filákovó fölött az ég* stb.), hanem a narratív technikában, a hirtelen vágásokban, filmszerűen pergő eseménysorokban, snittekben is érzékelhető.¹² Ugyanígy lehetne vizsgálat tárgya a *Klára* zenei vízjele: egyrészt az, milyen azonosulási pontokat jelent az Ikreknek a trash-metal–Frank Sinatra–Mahler útvonal, másrészt a regény szerkesztésének kérdéseire is választ kaphatnánk (a szimfónia feszes tételeinek komponálásától a dzsesszes rögtönzéseikig). Terjedelmi okok miatt azonban kénytelen vagyok erről most lemondani.

Az idegen nyelvű szövegrészletek státusát az idegenség, a másság, az identitás kérdésköre felől megközelítve egyetérték Németh Zoltán azon megfigyelésével, hogy a regényben „...a szlovák és a magyar nyelv természetes partnerekként tűnnek fel, egymás kiegészítőinek, egy multikulturális nyelvi tér és identitás kísérleti terepének,”¹³ de a két említett nyelvhez mindenképpen hozzátenném még az angolt is. A multikulturalizmus ebben az esetben „többkultúrújúságot” jelent, vagyis több kultúrának a keveredését, hibriditást, állandó, feloldhatatlan másságot, „sem itt, sem ott” állapotot, ami különleges olvasói élményeket ígér. Ugyanakkor retorikailag az idegen nyelvű szövegek szerepeltetése tulajdonképpen barbarizmus vagy metaplazmus, azaz magyartalanság, olyan idegenszerűség, amely normatív szempontból nyelvi hiba, vétség.¹⁴ Olvasója válogatja tehát, hogy a *Klára* örömszöveggé válik-e, vagy bosszankodást, rosszallást, indulatot vált-e ki.

¹² György Norbert filmforgatókönyvek szerzője, sőt amatőr filmjét beválogatták a Filmszemle kisfilmjei közé.

¹³ NÉMETH Zoltán: i. m. 96.

¹⁴ I. m. 94–95.